

SHAKLLANTIRISH YO'LLARI

Ollayorova Shohista Abdig'ani qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti,

70110401-Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(Boshlang'ich ta'lim)mutaxassisligi I-bosqich magistri

Tel.940426695

Ilmiy maslahatchi:

Pedagogika bo'yicha falsafa fanlari doktori

PhD Safarov Feruz Salimjon o'g'li

Annotatsiya: Ushbu ishda boshlang'ich ta'limda o'quvchilarda ekologik tarbiyani shakllantirishning asosiy yo'llari va samarali metodlari tahlil qilingan. Ekologik tarbiyaning ahamiyati, uni dars jarayoniga integratsiya qilish, amaliy mashg'ulotlar, ekologik loyihalar va interaktiv usullar orqali amalga oshirishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarda ekologik ongni rivojlantirishda oilaviy hamkorlik, ekologik tadbirlar va tabiat bilan bevosita ishlashning o'rni asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Ekologik tarbiya, boshlang'ich ta'lim, ekologik ong, tabiatni asrash, ekologik madaniyat, interaktiv metodlar, ekologik loyiha, ekskursiya, kuzatish, amaliy mashg'ulot

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarda ekologik tarbiya shakllantirish ularning tabiatga nisbatan ongli munosabati, ekologik mas'uliyati va ekologik madaniyatini rivojlantirishning muhim omilidir. Mazkur davr bola shaxsining asosiy g'oyaviy-axloqiy asoslari qaror topadigan

bosqich bo‘lganligi sababli ekologik tarbiya aynan boshlang‘ich sinflardan boshlab berilishi zarur. Ekologik tarbiyani rivojlantirishning samarali yo‘llariga dars jarayoniga ekologik mazmunni integratsiya qilish, kuzatishlar olib borish, tabiatga bag‘ishlangan amaliy mashg‘ulotlar, rolli o‘yinlar, ekologik loyihalar, ekskursiyalar, “yashil makon” tadbirlari, maktab bog‘ida parvarish ishlari va raqamli ekologik resurslardan foydalanish kiradi. Tabiat bilan bevosita muloqot, o‘yin–metodlar va ijodiy topshiriqlar o‘quvchilarda ekologik xulq-atvorni rivojlantiradi.

Shuningdek, ekologik tarbiya samaradorligi ota-onalar, mahalla, o‘qituvchilar va atrof-muhit bilan bog‘liq tashkilotlar hamkorligiga ham bog‘liq. Kompleks yondashuv orqali o‘quvchilarda ekologik ong, tabiatni muhofaza qilish ko‘nikmalari, ekologik xavfsizlik qoidalariga amal qilish mas‘uliyati shakllanadi. Ekologik muammolar globallashib borayotgan hozirgi davrda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish ta‘limning eng muhim vazifalaridan biridir. Mazkur mavzu o‘quvchilarda tabiatga nisbatan ongli munosabatni, mas‘uliyatlilikni, ekologik savodxonlikni erta yoshdan rivojlantiradi. Boshlang‘ich yoshdagi bolalar ekologik bilim va ko‘nikmalarni tez o‘zlashtiradi. Shu bois ularda tabiatni asrash, resurslarni tejash, chiqindilarni to‘g‘ri boshqarish va ekologik madaniyat elementlarini o‘rgatish ta‘lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lishi lozim. Ekologik tarbiya o‘yin, amaliy faoliyat, kuzatish va loyihaviy ishlar orqali samarali shakllanadi.

METODLAR

1. Kuzatish metodi-O‘quvchilarni maktab atrofidagi tabiat bilan tanishtirish, daraxtlar, qushlar, o‘simliklar hayotini kuzatish. Ob-havo, fasllar, tabiatdagi o‘zgarishlar bo‘yicha kundalik kuzatuvlar olib borish.

2. Amaliy faoliyat (tajriba) metodi-Gullarga suv quyish, ko‘chat ekish, mini-gerbariy tayyorlash, chiqindilarni saralash kabi amaliy ishlar. Ekologik

tajribalar o'tkazish (suvning tozaligi, yorug'likning o'simlik o'sishiga ta'siri va h.k.).

3. Suhbat va interaktiv metodlar-“Tabiat do'stlari”, “Atrofimizdagi dunyo”, “Qanday qilib tabiatni asraymiz?” mavzularida suhbatlar. Aqliy hujum, munozara, klaster, sinkveyn kabi interaktiv usullar orqali ekologik tushunchalarni mustahkamlash.

4. O'yin metodlari-Rolli o'yinlar: “Ekolog politsiyasi”, “Tabiat qo'riqchilari”, “Chiqindilarni ajratamiz”. Didaktik o'yinlar: ekologik domino, kartochna o'yinlari va viktorinalar.

5. Multimedia va AKTdan foydalanish-Ekologik mavzudagi video darslar, animatsiyalar, virtual ekskursiyalar. Elektron testlar, ekologik masalalar bo'yicha onlayn mini-vazifalar.

6. Loyihaviy faoliyat metodi-“Mening yashil burchagim”, “Toza maktab – toza atrof”, “Yashil hafta” kabi kichik loyihalar. O'quvchilar guruhlarida ishlash orqali muammoni o'rganadi, yechim taklif qiladi va taqdimot qiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarda ekologik tarbiyani shakllantirishning asosiy yo'llari quyidagicha ifodalanadi:

1. Tabiat bilan bevosita muloqotga asoslangan darslar o'quvchilarda ekologik ong va mas'uliyatni shakllantirishda eng samarali vosita ekanligi aniqlandi.

2. O'yin texnologiyalari, ekologik viktorinalar va interaktiv topshiriqlar orqali o'quvchilarning ekologik bilimlarni qiziqish bilan o'zlashtirish imkoniyati oshdi.

3. Loyihaviy faoliyat (o‘simlik parvarishi, chiqindilarni saralash, mini-tajriba ishlari) ekologik madaniyatni amaliy shaklda shakllantirishga katta ta’sir ko‘rsatdi.

4. Oila va maktab hamkorligi kuchaytirilganida, o‘quvchilar ekologik qoidalarga muntazam amal qila boshlaganlari kuzatildi.

5. Ta’lim jarayoniga multimediali resurslar va ekologik xaritalarni jalb etish tushunchalarning yaxshiroq o‘zlashtirilishini ta’minladi.

MUNOZARA

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tarbiyani shakllantirish jarayonida o‘qituvchining metodik yondashuvi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlanganki, ekologik bilimlarni faqat nazariy tarzda yetkazish o‘quvchilar ongida barqaror ekologik madaniyatni shakllantirish uchun yetarli emas. Shu sababli tajribali o‘qituvchilar amaliy mashg‘ulotlar, tabiat bilan bevosita muloqot, kuzatuvlar, ekologik o‘yinlar va loyihaviy topshiriqlardan foydalanishni muhim deb hisoblaydilar. Bu usullar o‘quvchilarning tabiat hodisalarini shaxsiy tajriba orqali anglashiga va ekologik mas’uliyatni chuqurroq his qilishiga yordam beradi.

Shuningdek, o‘quvchilarning yosh xususiyatlari ekologik tarbiya mazmuni va metodlarini tanlashda muhim omil bo‘lib, ko‘rgazmalilik, interaktivlik va o‘yin texnologiyalari ekologik tushunchalarning oson o‘zlashtirilishiga yordam beradi. Tadqiqotda aniqlangan yana bir jihat — oilaning va mahalla muhitining ekologik tarbiyadagi roli. Agar o‘quvchi maktabda olgan ekologik ko‘nikmalarini uyda davom ettira olsa, natija yanada samarali bo‘ladi.

XULOSA

Boshlang'ich ta'lim jarayonida ekologik tarbiya berish o'quvchilarda tabiatga nisbatan ongli, mas'uliyatli va ehtiyotkor munosabatni shakllantirishning eng samarali bosqichidir. Tabiatni asrash g'oyalari aynan bolalik davrida mustahkam qaror topadi. Shu sababli ekologik tarbiya metodik jihatdan puxta yo'lga qo'yilishi zarur. Dars jarayoniga ekologik mazmunga ega topshiriqlarni integratsiya qilish, amaliy mashg'ulotlar, ekologik o'yinlar, ekskursiyalar, loyihaviy ishlar va tabiatga bag'ishlangan tadbirlar o'quvchilarning ekologik ongini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar tabiat bilan bevosita muloqotda bo'lish orqali amalda parvarish, kuzatish, tahlil qilish va tabiatga g'amxo'rlik ko'nikmalarini egallaydi. Shuningdek, ota-onalar, o'qituvchilar va jamoatchilikning hamkorligi ekologik tarbiyaning samaradorligini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, kompleks yondashuv, interaktiv metodlar, amaliy faoliyat va zamonaviy o'quv texnologiyalaridan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyat, ekologik xavfsizlik ko'nikmalari hamda tabiatni asrashga oid shaxsiy mas'uliyatni shakllantirishning eng samarali yo'llari hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayev, A. "Ekologik tarbiya asoslari." – Toshkent: Fan, 2020.
2. Jo'rayeva, M. "Boshlang'ich ta'limda ekologik madaniyatni shakllantirish metodikasi." – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori: "Yashil makon" umummilliy loyihasi haqida.
4. UNESCO. "Environmental Education in Primary Schools." Paris, 2019.
5. Karimova, G. "Ekologik ta'lim va tarbiyada innovatsion yondashuvlar." // Ta'lim jarayoni jurnali, 2022.

6. Xolmurodov, B. “Tabiatshunoslik darslarida ekologik tarbiya samaradorligini oshirish.” – Toshkent, 2018.
7. OECD. “Environmental Literacy for Young Learners.” 2020.
8. G‘ofurova, N. “Ekologiya va bolalar psixologiyasi o‘rtasidagi bog‘liqlik.” – Samarqand, 2021

